

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ СІМЕЙ
(рецензія на монографію «Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін»)

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Віра ПОЛІЩУК

У 2022 році у Спеціалізованій вченій раді ДФ 58.053.018 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка відбувся успішний захист дисертації Ольги Столярик на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на тему «Підхід, орієнтований на сильні сторони, у соціальній роботі із сім'ями, які виховують дітей із аутизмом» (Столярик, 2022). Роботу виконано під науковим керівництвом Тетяни Семигіної та Ганни Слезанської. На основі цього дисертаційного рукопису Ольгою Столярик та Тетяною Семигіною підготовлено монографію «Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін» (Столярик & Семигіна, 2022). Монографію видано в Таллінні і вона розміщена у вільному доступі: <https://teadmus.org/main-publications/sm-23>.

Ця монографія знайомить із специфікою використання підходу, орієнтованого на сильні сторони клієнтів, у соціальній роботі із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом, представляє результати апробації експериментальної інтервенції, яка впроваджувалась у Навчально-реабілітаційному центрі «Довіра» Львівської обласної ради.

Особливу увагу в роботі привертає здійснений аналіз концепції «якість життя сімей», якою послуговуються численні закордонні автори (Н. Зуна, Е. Саммерс, Дж. Турнбулл; Дж. Постон; Е. Гардінер; М. Вердіго, Р. Шеллок, К. Кейт, Р. Стенкліф; Б. Ісаакс, І. Браун, Р. Браун, Н. Баум та ін). Визначено, що якість життя сім'ї – багатовимірна концепція, що включає матеріальне, соціально-психологічне, фізичне благополуччя, міжособистісні стосунки всередині її структури, соціальну мобільність, самопочуття окремого члена та сім'ї загалом, права та можливості сім'ї, що імплементуються крізь лінзи впливу інвалідності одного з членів сім'ї на інших та на сім'ю в цілому, елементи якої розташовані на різних рівнях – індивідуальному, сімейному, системному.

Для соціальних працівників може бути цікавим те, що авторки знайомлять із різними інструментами для вимірювання якості життя сімей (HQOFL - Health related quality of life; SF-12; WHOQOL; шкала інвентаризації сімейних ресурсів; інструмент оцінки функціональності сім'ї – FFFS тощо), а також подають власний опитувальник, який пройшов апробацію і був потім використаний під час інтервенції. Цей опитувальник складається з декількох блоків, які охоплюють

ключові області сімейного добробуту крізь призму соціально-екологічної та конс'юмерської (споживацької) перспектив тих родин, де є діти з аутизмом, а саме:

- характеристики дитини, нозологія аутизму, поведінкові, комунікативні розлади, рутини, процес встановлення діагнозу та супутні, пов'язані з аутизмом, захворювання;

- доступність освітніх, медичних, соціальних сервісів крізь призму аутизму та врахування впливу основних перешкод: час, територіальна віддаленість, стигматизація, інформаційна доступність, відповідність потребам сім'ї та дитини;

- соціальна мобільність та активність сім'ї, яка включає професійну діяльність членів сім'ї, приналежність до громад, організацій та спільнот, дозвілля, соціальні зв'язки,

- родинні стосунки та взаємодія, фінансове благополуччя, розподіл сімейних обов'язків, особливості ролевих стосунків у системі «чоловік-дружина»;

- синхронізація дитячо-батьківських емоційних, психологічних, поведінкових реакцій, батьківська компетентність, виховання, батьківські очікування;

- отримана та затребувана емоційна, психологічна, інструментальна, соціальна підтримка;

- психосоціальні ресурси, стрес, копінг-стратегії;

- соціально-демографічні характеристики групи – вік, освіта, стать, родинний стан, місце проживання, зайнятість.

Варто зауважити, що в монографії зазначено, що на підготовчому етапі здійснено апробацію авторського інструменту шляхом процедури тесту і ре-тесту. Оцінка надійності авторського опитувальника здійснювалась шляхом кореляційного аналізу його внутрішньої валідності методом Альфа-Кронбаха, а для факторного аналізу обрано альтернативну методику – Шкалу задоволення життям Н. Водоп'янової. Під час дослідження встановлено, що всі шкали опитувальника оцінки якості життя сім'ї, що виховує дитину із аутизмом, володіють досить високою надійністю. Це дає підстави вважати, що цей інструмент заслуговує на поширення та використання, зокрема, в процесі навчання майбутніх соціальних працівників.

У монографії подано результати опитування сімей, які виховують дітей з аутизмом. Виокремлено низку чинників, які знижують якість життя сімей: фінансове становище, брак часу, відсутність автономії, персоналізація вини, тягар опікуна, знижена батьківська самоефективність, професійна депривація, соціальна ізоляція тощо. Значну увагу приділено стигматизації, зокрема й самостигматизації, яка, як свідчать різні дослідження (Semigina, 2017; Semigina & Karkach, 2021), вкрай негативно позначається на якості життя різних груп населення. Таким чином, розширено уявлення про специфіку сімей, які виховують дітей з аутизмом, як клієнтів соціальної роботи, котрим притаманні власні потреби, на які варто зважати у ході організації та наданні соціальної підтримки.

Працівники соціальних закладів можуть використати ті інструменти впливу на самооцінку якості життя сімей, які представлені в монографії. Ці інструменти та описані в книзі принципи підходу, орієнтованого на сильні сторони, значно розширюють репертуар вітчизняної сімейної соціальної роботи, яка потребує подальшого розвитку (Столярик, Семигіна & Зубчик, 2020).

У цілому монографія «Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін» (Столярик & Семигіна, 2022) являє собою збалансований і новаторський текст, в якому подано як теоретичні основи певного напрямку практики соціальної роботи, так і конкретні, прикладні матеріали (програма тренінгу, вправи, анкети), котрі можуть бути застосовані в різних соціальних закладах.

Література

Столярик, О. Ю. (2022). Підхід, орієнтований на сильні сторони, у соціальній роботі із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом. Дис. ... доктора філософії, спец. 231 «Соціальна робота». Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. https://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/dis_Stoliaryk.pdf

Столярик, О. & Семигіна, Т. (2022). Соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з аутизмом: інтервенція з розвитку сильних сторін [Монографія]. Таллінн: Teadmus. <https://teadmus.org/main-publications/sm-23>

Столярик, О., Семигіна, Т. & Зубчик, О. (2020). Сімейна соціальна робота: реалії України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 4 (133). С. 38–46.

Semigina, T. (2017). Is Zero Discrimination possible? Voices from Ukraine. In: Henrickson, M., et al., eds. *Getting to zero: Global social work responds to HIV* (pp. 255-280). Geneva: UNAIDS and IASSW.

Semigina, T. & Karkach, A. (2021). The elderly care, active ageing and geragogy: could they co-exist in Ukraine and how? *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук*. Вінниця: Європейська наукова платформа. <https://doi.org/10.36074/rodmrffssn.ed-2.04>